

LA CAPMANY EN DUES COORDENADES I UN COLOFÓ
Isidor Cònsul

Un dels treballs de conjunt més encertats sobre l'obra literària de Ma. Aurèlia Capmany, el publicà Guillem-Jordi Graells a "Serra d'Or" (març de 1990), motivat pel nomenament de la Maria Aurèlia com a escriptora d'aquell mes en la campanya de la Institució de les Lletres Catalanes. Es un article encapçalat per la suggestió d'un títol impagable -Ma. Aurèlia Capmany: un bosc per a viure-hi- que, a banda de passar revista al corpus literari, juga amb la metàfora del capçal i obre camins d'acostament en el bosc capmanyà, certament embolicat i complex. Fet i fet tan esponerós que sembla selvàtic per la ufanor i la varietat de les espècies vegetals que l'habiten. En una terminologia més convencional, l'entranyable metàfora boscana s'acosta a les consideracions de l'escriptor que, de grat o per força, ha esdevingut un vehicle tot terreny, o bé a l'autor que per les raons que siguin li ha tocat de fer tots els papers de l'auca. I sense sortir d'aquesta simbologia de topants geogràfics, diria que la Ma. Aurèlia fou tota la vida un riu de curs alt, un tarannà més acostat a la força del torrent muntanyenc que no pas als mandrosos meandres d'un curs baix. I un torrent, per torna, obert, polèmic i apassionat dels que sempre salten revinguts per la darrera tamborinada. Per la mateixa regla de tres, és fàcil que el lector de l'obra capmanyiana la trobi cinètica i joganera com les imatges canviants i acolorides d'un calidoscopi. Formes que dansen i s'entortolliguen, es barregen i es multipliquen perquè cada lector o devot del personatge jugui a fixar-hi les que més li abelleixen, en bandegi si cal unes quantes i es quedi, si és possible, amb el tresor dels enfocaments més personals i intransferibles. Es a dir, aquells aspectes que, a parer de

cadascú, suren amb més força en les aigües del torrent revingut o els vegetals més llampants i cridaners del bosc descrit per Guillem-Jordi Graells.

LES COORDENADES: BARCELONA I LA DONA.

He pres, doncs, el calidoscopi capmanyà i hi he cercat les imatges que més m'hi plauen. Fet i fet són les mateixes que vaig provar d'emfasitzar a l'homenatge que li va retre el PEN Internacional en la inauguració del seu "57è Congrés Mundial", el proppassat mes d'abril, a Barcelona. Llavors, el repte era presentar, amb un punt de coherència i davant d'escriptors de tot el món, alguns contorns del complexíssim i entranyable animal literari que fou la Ma. Aurèlia Capmany. Em vaig servir de tres textos que, respectivament, indicaven possibilitats de camí i que em semblaven -m'ho semblen, encara- coordenades de síntesi per acostar-se a la complexa varietat d'aquest corpus literari. Ben mirat, dos eixos temàtics que no són ni de bon tros els únics, però diguem que, d'una banda, són els que més m'interessen i, de l'altra, coincideixen a ser dels més freqüentats per la ploma i la paraula de l'escriptora.

Sé que no descobreixo les sopes d'all dient que la Ma. Aurèlia era una escriptora de barcelonisme essencial i una dona que estimava amb bogeria la seva ciutat. Fou un amor matisat, com ho són tots, i puntejat, sortosament, per rampellades geniüdes i les baralles que fan al cas per armar-lo amb més força i vigor. Aquí només m'agradaria recordar algunes obres on la ciutat senyoreja i respira per tots quatre costats, ja sigui en temps de present o bé des de la perspectiva que dóna el capbussament en aigües de la història. Un dels seus darrers llibres s'ha concretat en un volum bellíssim de títol inequívoc, Fem memòria. El port de Barcelona (1990) i entre els darrers treballs de narrativa em quedo amb algunes pàgines d'Aquelles dames d'altres temps (1990), potser amb la delícia de La Dama del Paraigua -incorporada, també, al volum col·lectiu Barcelldones- on la coneguda estàtua del Parc de la Ciutadella serveix a Ma. Aurèlia Capmany per recuperar, i reivindicar, un dels emblemes

més genuïns de la ciutat. Una mica més enrera i un cop de canell al calisdoscopi em porta a retalls dels que més m'agraden de les diferents barcelones de l'autora. La que surt, per exemple, a El cap de Sant Jordi (1988), una novel·la històrica centrada en les acaballes del regnat de Pere el Cerimoniós, aquell rei setmesó i curt de talla, convençut -com bona part dels reis, suposo- que havia arribat al tro per inexcrutables designis de la providència divina. Trobo especialment exquisida l'entrada de la novel·la quan el protagonista, el bord Bernat de Finestrelles, malda per arribar al call i escapolir-se dels qui l'empaiten pels carrerons i les places del cor gòtic de la ciutat. Són les places petites i els carrers estrets de la Barcelona faixada per la doble muralla en el darrer terç del XIV. L'escriptora deixa ben clar el seu paper omniscient i es disfressa de narradora que viu dins del tramut de la novel·la, però amb els coneixements i l'experiència de qui coneix la realitat del darrer tombant del XX. Un lloable toc d'orientació didàctica per afegir pinzellades sobre l'urbanisme barceloní i digressions puntuals sobre la seva evolució històrica. Una mena de caminadors per entendre millor l'essència barcelonina i ciutadana de sis-cents anys enrere.

L'altra coordenada fa referència al món de la dona, i un ràpid cop d'ull al llistat bibliogràfic fa adonar al més escèptic que li fou un tema del tot plaent si jutgem per les planes que hi esmerçà. Potser perquè era polèmic, també perquè era nou quan començà a tractar-lo i, sobretot, perquè l'enorme sentit comú que traginava li va fer veure molt aviat que també les dones desbarren quan s'emboliquen en radicalismes excloents i massa corporativistes. El feminisme de la Capmany fou apassionat, com ho fou en tot, però també obert, dialogant i integrador. D'ella és la lletra de Sóc una dona que, amb veu i música de Marina Rossell, s'ha convertit en l'himne feminista per excel·lència a casa nostra. I el cop d'ull suara esmentat a la bibliografia dóna referències de semàntica tan precisa com La dona a Catalunya: consciència i situació (1966),

Feliçment, jo sóc una dona (1969), Cartes impertinents de dona a dona (1971), El feminisme a Catalunya (1973), Dona, doneta, donota (1975), La dona (1976) o La dona i la Segona República (1977).

De tota manera, les pàgines més corprenedores d'aquesta temàtica són fonamentalment líriques i s'enfilen per un dels dos volums de memòries. Concretament, és el capítol Amazona, però esquerrana del llibre Mala memòria (1987) encarat al càncer de pit que la corsecà interiorment i amb què fou capaç d'acarar-se amb un toc d'humor esborronador. Les reflexions sobre una malaltia característica de la dona i l'assot mutilador que produeix es converteixen, en les memòries, en la prova més nítida del seu coratge, en la dona apassionada per tot, intensament enamorada de la vida i capaç de contemplar la pròpia mutilació amb serenitat i ironia. Tot plegat és exemple d'un extraordinari refinament de la intel·ligència que no s'allunya tampoc de reflexions paral·leles considerades d'alta qualitat literària com les de Susan Sontag, poso per cas.

EL COLOFO

D'ençà la mort de la Ma. Aurèlia s'han multiplicat els tòpics que la presenten, amb tota la raó del món, com una dona entranyable i de coratge, una lluitadora tenaç, una escriptora entossudida amb un país i una llengua, i una polemista esmolada per un immens temperament crític. A mi m'agradaria afegir la cabdal funció de frontissa i de diàleg cultural que ella mirà d'esperonar, sobretot en els darrers anys, entre els edificis més nobles de la Plaça de Sant Jaume. Un diàleg que, políticament, no ha estat fàcil per raons de partit però que calia que circulés amb més fluïdesa en temes estrictament culturals. En el fons és la mateixa ceba que l'entossudí molt de temps a greixar les politges de la difícil comunicació amb els responsables de la Generalitat Valenciana o bé la conduí a explicar, una vegada més, la realitat catalana a la resta de l'Estat Espanyol (Qué diablos es Cataluña, 1990). Per això voldria fixar la

darrera imatge del meu calidoscopi en un projecte inacabat que potser caldria recuperar i relançar. Amb motiu de la celebració de "L'Any del Tirant" es proposà de reunir, a redós d'una manifestació cultural d'unitat, els dos presidents de les Generalitats respectives. Amb somriure entremaliat recordava que ja ho havia aconseguit quan el "Misteri d'Elx" vingué, anys enrere, a Barcelona. El projecte no era senzill, però era prou avançat, si més no sobre el paper. Es tractava de preparar una nova versió teatral del Tirant i ja s'havien establert els primers contactes perquè hi col.laboressin les dues Generalitats i els Ajuntaments de Gandia, València i Barcelona. Havia pensat -i escrit- un espectacle essencialment amè perquè fos una eina eficaç per a divulgar les excel.lències de la novel.la de Joanot Martorell. L'havia imaginat amb un gran luxe de vestits i de paraments, i, alhora, d'una austera senzillesa estructural. La raó és que l'espectacle s'havia de passejar amunt i avall de les contrades del País Valencià i del Principat. Volia que l'estrena fos a València i allí imaginava un nou encontre institucional de les dues Generalitats. La mort de Jaume Vidal Alcover fou el principi de la fi del projecte, alhora que, injustament, accelerava la velocitat de la pròpia.

Ens queden els llibres per retrobar l'escriptora sempre que vulguem llegir-la i enyorem de fa mesos la franca llibertat d'una polemista carregada d'agudeses i murrieria. Ara bé, on diria que necessitem recanvis amb més urgència és en aquesta vocació de diàleg institucional, sobretot en termes de cultura, que pugui actuar per damunt de totes les opcions partidistes o de les dificultats que imposi la fràgil conjunturalitat de la política.

Isidor Cònsul